

﴿١٦﴾ سُورَةُ النَّحْلِ NAHL SÛRESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Nahil; bal arısı derler. Bal arısının birçok hassaları olduğu hat-
ta sûreyi ne'am derler. Çünkü birçok nimetlerden bahsediyor. Bal
arısından bahsettiği için, sûrenin ismine Nahil demişler.

128 âyet, 2840 kelime, 7707 harften ibarettir. Son üç âyeti
Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

آتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ-1

Bu âyet-i kerimenin sebep-i nûzulü, "nerede bu azap hele
gelsin de görelim" diyerek istihzâ ederlerdi. İstedikleri tekzip idi,
"hani azap kıyamet nerede, kim görmüş onu?" diyorlardı. **آتَىٰ أَمْرُ**
اللَّهِ Ey münaфіklar, Âllâh'ın emri muhakkak gelecek. O kıyamet,
münaфіğın hak ettiğı cezayı vermek, va'd-i İlâhi yerine gelecek
muhakkaktır. **فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ** Acele etmeyiniz. Cenâb-ı Hak, zaman-ı
mekândan münezzehtir. **سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ** Münezzehtir
Âllâh, beridir müşriklerin dedikodularından. Mademki emretmiş,
emri behemehâl yerine gelecektir.

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ 2-
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

بِالرُّوحِ Gönderir الْمَلَائِكَةَ melekleri ki Cibril-i Emin baştadır. Vahy ile Cibril-i Emin'i vahy ile gönderir, مِنْ أَمْرِهِ izni ile gönderir, عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ istediği kuluna gönderir. Bir kulunu, peygamber eder. O kulunada Cibril-i Emin'i gönderir. Peygamberlik, vilâyet gibi değil. Veli olan insan çalışıyor, uğraşıyor, ibâdet ediyor. Derecâtı bulur fakat peygamberlik böyle değildir. Âllâh-û Teâlâ, intihab eder. Amel ile hiç kimse peygamberlik derecesine varamıyor. İsteddiği kula, melekler vasıtası ile vahyini gönderir. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem de sevdiği kuludur, Cibril-i Emin ile vahyi göndermiş. أَنْ أَنْذِرُوا Kâfire azâbı göster ve onlara bildir ki لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا benden başka bir mâbud, bir maksut yok. فَاتَّقُونِ Benden korkunuz, emrime imtisâl ediniz, nehyettiklerimden vazgeçiniz.

3- خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Âllâh CelleCelâlûhû, kemâl-i azamet sahibidir. Bu semâvatı ve yerleri halkeden, bir peygamberi de halk eder, bir melâikeyi de halk eder. تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ Münezzehtir müşriklerin isnat ettiği ortaklardan, putlardan vesaireden.

4- خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

فَإِذَا خَلَقَ الْإِنْسَانَ İnsanı halk etti, مِنْ نُطْفَةٍ bir nutfeyi meniden. هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ Görüyor halini insan, nereden geldi tasavvur etsin.

Nasıl halk oldu, nereden geldi, nereye geldi, nasıl yetişti? Bunları tasavvur etmez de aşikâr bir husumeti, şiddetli bir husumeti izhar eder.

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ-5

Ey insanlar, hayvanları sizin menfaatinız için halk ettik. Sizlere bu hayvanatların, sıcaklık veriyor onların yünleri. Başka menfaatlar da var; yavru, süt veriyor, ona biniyor, işlerini yaptırılıyorsunuz, etini yiyorsunuz. Onlardan bir kısmını da yersiniz. Bunların hepsi nimet-i İlâhiye'dir sizin için, niye şükretmiyorsunuz?

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ-6

O hayvanların akşam mer'adan gelişlerinde ve sabahleyin mer'aya gidişlerinde sizin için bir zinet ve ferah vardır.

وَتَحْمِيلُ أَثْقَالِكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغِيَةِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرْؤُفٌ رَّحِيمٌ-7

Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı yüklenirler. Eşyalarınızı bu hayvanlara yükletir, istediğiniz beldelere gidersiniz. Öyle memleketler ki bu hayvanlar olmasa, oralara zahmetle gidebilirsiniz. Sizin Rabbiniz mübalağa ile rahmet sahibidir.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ-8

Atları halk etti, katırları halketti, merkepleri halketti binmeniz ve zinetlenmeniz için (ya-

rattı.) وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ 9- Âllâh şu anda bilemeyeceğiniz daha nice şeyler ki (nakil vasıtaları da) yaratır.

وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ 9-

Hakka isâl eden tarik-i müstekimi beyan etmek ancak Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. وَمِنْهَا جَائِرٌ Bazıları da o tarik-i müstekimden ayrılır da dalalet eder. Bu dalâlete giren de azamet-i İlâhiye'ye delâlet eder. وَلَوْ شَاءَ لَهْدِيكُمْ أَجْمَعِينَ Eğer Âllâh-û Teâlâ irade etseydi, hepinizi hidâyete erdirirdi.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ 10-

Öyle Âllâh ki sizin için gökten yağmur yağdırır. هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً Siz o sudan içiyorsunuz. لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ Yine o sudan toprağa karışıyor, o topraktan nebatat, ağaçlar hâsıl olur. Sizin için sebze meyveler, hayvanatınız içinde otlatılır nimetler hâsıl olur.

يُنَبِّتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ 11- إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Âllâh-û Teâlâ, o su ile size ziraati izhar eder. يُنَبِّتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ Zeytin, hurma, üzüm bunları emrediyor, bunlar kut olur. وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ Ve çeşit çeşit meyveler bitirir. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ İşte bunlardan düşünen, tefekkür eden bir kavim için (kudret ve hikmet-i İlâhiye'ye delâlet eden) ibretler vardır.

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ 12-
 إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Güneş ve Ay'ı emrine mûsahhar etmiş, Geceyi gündüzü, hepsi sizin menfaatinız içindir. Yıldızlar da onun emri ile hareket eder, emrine mûsahhardır. İşte bunlar, düşünen teakkud eden, tedebbür eden kimselere kâfi delillerdir.

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ 13-

Zera yâni haleka. Size halk ettiği yerden, muhtelif renklerle halk ettiği şeylerin, nebâtâtın renkleri, şekilleri, lezzetleri ayrı, hiçbirisi diğerine benzemez. Bütün bunlar, Kudret-i İlâhiye'ye delâlet etmiyor mu? İN فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ Bunlarda öğüt kabul edecek bir kavim için elbette ibret vardır.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ 14-
 حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
 وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Öyle bir Âllâh'tır ki denizleri emrinize mûsahhar etmiş. İçinden taze et (balık) yemek için inci, mercan ve benzerleri gibi kullanacağınız zineti çıkarırsınız. Lütf-û İlâhi olarak bunları yiyorsunuz. Gemilerin denizde (suları) yara yara

gittiklerini de görüyorsunuz. **فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın fazlından (seyahat ve ticaretle) nasip arayasınız **وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ** (Bütün bunlar) O'nun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ-15

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ Hâlik-i Kâinât, yine kemâl-i lütfu ile sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları halk etti. **أَنْ تَمِيدَ** Tâ ki sallanmasın yerler, sabit kalsın. **وَأَنْهَارًا** Bu dağların içinden nehirler halk etti. **وَسُبُلًا** O dağların içinden yollar halk etmiş, **لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ** tâ ki maksadınıza varasınız. Bunların hepsi, Hâlik-i Kâinat'ın azamet-i kudretine, vahdaniyetine birer delildir.

وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ-16

Sizin için yeryüzünü gezmeye yarayan alâmetler yapmış. Yerler, dağlar ve sularda daha nice alâmetler (yarattı.) Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.

أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ-17

أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ O halde yaratan (Âllâh!) Yaratmayan (putlar) gibi olur mu? **أَفَلَا تَذَكَّرُونَ** Hâlâ düşünmüyor, tezekkür edip de imân etmiyorsunuz? Halk eden Hâlik ile halk etmeyen aciz bir olur mu?

وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ-18

وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ Eğer saymaya kalksanız Âllâh'ın nimetlerini,

لَا تُحْصَوْنَ onu sayamazsınız. Bir nefesin girişi ve çıkışı iki nimet olduğuna göre, iki def'a şükretmek lâzım gelir. Her nefes içinde iki defa şükretmek, hiç kimsenin elinden gelmez. Öyle ise ne yapmak lâzım gelir mademki elimizden gelmiyor. Âllâh-û Teâlâ'nın dergâhına özrümüzü, kusurumuzu, aciz olduğumuzu arz edelim ki böyle yaptığımız takdirde bizi affeder dilerse. Kulun en iyi hali budur ki özrünü, kusurunu Âllâh-û Teâlâ'nın kapısına getirir. Yâ Rabbi, ma'zurum elimden bu kadar geliyor. "Ya Rabbim" der, yoksa Âllâh'a lââyık olan bir ibadet, hiç kimsenin elinden gelmiyor. إِنَّ اللَّهَ مُهَاطَكُ الْآلَاءِ CelleCelâlûhû, لَعَفُورٌ imân edip de tevbe edenlerin kusurlarını affeder, رَحِيمٌ onlara merhametini ihsan eder.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ-19

Âllâh-û Teâlâ, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir. Âyet-i kerimede hem vaad hem de vaîd var. Vaid; tehdit olan. Ey münafık, Âllâh senin yaptığın gizli olan küfrünü bilir. Günü geldiğinde sen cezasını göreceksin. Vaad vardır, Mü'minlere. Ey Mü'min, senin gizli yaptığın ibadetlerini Âllâh bilir, mükâfatını ihsan eder.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ-20

وَالَّذِينَ Onlar ki يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ Âllâh'tan başka bir mâbût itti-haz eder, لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا o taptıkları putlar hiç bir şeyi halk etmeye muktedir olmadığı gibi, وَهُمْ يُخْلَقُونَ kendisi de mahlûktur. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ-21

أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ Onlar diri değil ölüdürler. وَمَا يَشْعُرُونَ Onlarda

bir ma'lûmat yok, şuur yok ^{أَيَّانَ يُنْعَثُونَ} Ne vakit ba's olunacaklar, haşır günü ne vakit olacağına dair malûmatları yoktur. Ne zaman diriltileceklerini bilmezler.

22- ^{إِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ}

^{إِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ} Ey mahlûkat, ey insanlar, ey Mü'minler! İlâhınız, mâbudunuz ^{إِلَهُ وَاحِدٌ} birdir. İlâhınız, Âllâh'ınız bir Âllâh'tır. Naziri yok, ne zatında ne sıfatında, ancak ibadete müstehak biridir. Nasıl olur, O'nu bırakır da başkasına ibadet edersiniz? ^{فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ} Fakat ahirete imân etmeyen kimselerin hâli nasıl oluyor? Onların kâlpplerinde inkâr var. Onlar imânı, kibirlerine yediremezler. Bir kimse "ben bilirim kimse bilmez" dedikten sonra, o hiç kimsenin sözünü kabul etmez. Bir kimsede kibr-i azamet oldu mu gözü kapanıyor. Hakkı tanımaz. Bu küfür, küfr-ü inâdidir. Hiçbir şeyle tedavi olmaz. Hodbin, Hük dâbin olmaz. Benim diyen, Âllâh'ı görmez inanmaz, imân etmez. Hadis-i Şerif'te bildirdiğine göre; İnsanların bir kısmı bilir, bildiğini de bilir. (Bu kişiler âlimdir, onlara tâbi olunuz.) İkinci derece bilir fakat kendisi farkında değil, bilgi sahibi olduğundan habersiz. (Bu durumda olana senin mâlûmatın vardır, halka da bildiğini söyle anlat demeli.) Üçüncü sınıf olanlar bilmiyor fakat bilmediğini bilir. Bu gibi kimselerin tedavisi olur. İzah etmek, bilmediğini öğretme imkânı olur ve gelir kabul eder. Fakat dördüncüsü ki cehl-i mürekkeptir. Tedâvi kabul etmeyen hastalık. Bilmiyor, bilirim zanneder kendisini.

لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ -23

اَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا لَا جَرَمَ Hiç şüphesiz bu âyetlerden anlaşıldı ki bilir onların gizlediklerini, âleni yaptıklarını da bilir. Herkes kendi ameline göre cezalanır ve mükâfatlanır. إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, kibr-i azamet sahiplerini sevmez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَآذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ -24

Âyet-i kerimenin sebep-i nuzulü. Bazen dağ kesimlerinden gelenler olurdu. "Ne var, Rabbimiz bize bir şey emretmiş mi?" diye sorarlardı. Bazıları da istihza, alay olmak üzere, "Rabbimiz bize bir şey emretmiş mi!" şeklinde sorarlardı. Maksatları, Rasûl-û Ekrem'e tehekkümdür. Yoksa sorduklarının ciddiyle alakası yok idi. O zamanda, Nadrib bin Hars namında birisi vardı, İran'a gidip gelir. İran'ın cahiliyet zamanında, onların yalanlarını uydurup tarih gibi getirip konuşurdu. Onlar, birbirlerine sorarlardı "Rabbiniz neyi nâzil etmiştir?" Ya istihzâ kabilinden yahutta bilmeyerek söyliyener olurdu. "Evvel-den gelen, eskilerin bazı uydurmaları vardı ya onların masallarını söylüyor" derlerdi.

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ Böyle söylüyorlar ki onların günahları ka-

dar da (bu cevapları sebebiyle) kıyamette tamamen kendi günahlarını yüklendikleri gibi, cehilleri sebebiyle idlâl ettiklerinin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir. **كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ أَوْرَارٍ** Kiyamette evzarları kâmil olsun, dünyada gördükleri musibet hastalıklar kefaret olmasın. Dünyadaki musibet ve hastalıklar, Mü'minlere kefarettir. Arif olan kimselere derecattır. Mücrimlere ukûbettir. Cehlinden dolayı, ilimsiz olarak kâlpieri tek miz olarak köylerden gelenleri yoldan saptırdıkları için. Onlarınız da haberleri olmadığından saptırılıyorlardı. Onların da günahları, saptıranların üzerine yüklenecektir. **أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ** O, ne çirkin günahtır ki yükleniyorlar.

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e teselli olmak üzere, Cenâb-ı Hak emrediyor. Ey Habibim müteessir olma, senden evvel gelen peygamberlere de aynen sana yapıldığı gibi yapılmış ve söylenmiştir. Bundan evvel gelenler de mekr-u hile yapmışlardır. **فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ** Âllâh-û Teâlâ, onların binalarını temelinden harap etti, **فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ** tavanı başlarına çöktü. Darb-ı misâldir, zâlim olan zûlmüne devam ede ede nihayet kendisi yıkılır. O zûlüm de onun üstüne yıkılır. **مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ** Azab-ı İlâhi, onlara fark etmedikleri bir yerden gelmişti.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقِقُونَ فِيهِمْ 27- **قَالَ الَّذِينَ أُؤْتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ**

وَيَقُولُ آيُنْ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ Sonra kıyamet gününde Âllâh-û Teâlâ, onları rezil ve rüsvay edecek **وَيَقُولُ آيُنْ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ** ve diyecek ki "Hani onlar, yeryüzünde (peygamberlere, mü'minlere) düşman kesildiğiniz (eziyet ettiğiniz) şerikleriniz? Nerede, gelsin yardım etsinler size? Yani tehekkümen derler, onlara. **قَالَ** **إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ** Ehl-i ilim, embiya ve mü'minin, o vakit diyorlar. **الْحِزْبِ الْيَوْمَ وَالسَّوَاءَ عَلَى الْكَافِرِينَ** "Bugün fenalık, azap, belâ, hepsi kâfirlerin üzerindedir. Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."

28- **الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سَوْءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ**

الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ O küfürle nefislerine zulmedenlerin, ölüm melekleri ruhlarını kabzedecekleri zaman. **ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ** Nefislerine zulmeden, küfür üzerine gidenler. Azrâil Aleyhisselâm, ruhları kabzederken **فَأَلْقَوْا السَّلَامَ** selâmı ilkâ ederler. Azrâil'e karşı diyorlar ki; "Biz Müslüman olacağız, Müslümanız. **مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سَوْءٍ** Biz (dünyada) hiç bir fenalık, (küfür ve mâsiyet) işlememiştik" diyerek teslim olacaklar (inkâr edecekler.) **بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ** Hâlik-i Kâinât buyuruyor melek lisânile. **بَلَى** "Evet siz yaptınız, küfür yaptınız. Sizin yaptığınız küfre, Cenâb-ı Hak âlimdir. Bugün inkârınızın faydası yok, cezanızı göreceksiniz."

29- **فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ**

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا O halde içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. (Hâlis imân sahibinin burada,

cehennemde yeri yoktur. Karışık olan imân sahibi belki de tasfiye olur.) فَلَيْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ Mütekebbir; inâden İslâmiyet'i kabul etmeyen. Mütekebbirler için o ne çirkin makamdır. (Küfür inâdi olmazsa, elbette bilir ki bu âlem beyhude halk olmadı. Bir Âllâh ve İslâm dini hak olarak var, bu delilleri kabul etmek lâzım gelir. Aramadığına göre inat ediyor demektir. Arasa bulur, aramazsa inat ediyor.

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي 30-
هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ (köd
tülüklerden) sakınanlar da "Rabbiniz ne inzal etti?" denildiğinde,
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا "hayrı inzal etmiş" derler. قَالُوا خَيْرًا
حَسَنَةٌ Bu dünyada iyilik yapanlara حَسَنَةٌ güzel mükâfat vardır.
وَلَنِعْمَ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ Âhiret yurdu ise onlar için daha hayırlıdır. دَارُ الْمُتَّقِينَ
Âhiret evi, müttekilere ne güzel mekân olur.

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ 31-
كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ

يَدْخُلُونَهَا İkâmet edecekleri yer, Adn cennetleridir. جَنَّاتُ عَدْنٍ
مُ'minler oraya dâhil olurlar, o cennet ağaçlarının altından nehirler akar. لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ Onların iste-
diğini, ehl-i cennetin arzu ettiğini Âllâh ihsan eder. Yalnız bununla
kalmıyor, Cemâl-i İlâhi, visâl-i İlâhi zuhur ediyor. كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ
İşte Âllâh-û Teâlâ, takva sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهُمْ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ - 32
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

الَّذِينَ O müttekiler ki الْمَلَائِكَةُ melekler, pak ve asûde oldukları hâlde onların ruhlarını kabzederler. طَيِّبِينَ Ruhlarını tâ-hir, iyi pak olarak alırlar. يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ Melekler lisanile onlara selâm-ı İlâhi geliyor. ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle cennete giriniz, yapmış olduğunuz güzel ameller sebep olmuştur.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ - 33
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ KENDİLERİNİN MELEKLERİN GELMESİNDEN VEYA RABLERİNİN EMRİNİN GELMESİNDEN BAŞKA BİR ŞEY Mİ BEKLİYORLAR? KENDİLERİNDEN ÖNCEKİLER DE BÖYLE YAPMIŞLARDI. (Âllâh-û Teâlâ da onları helâk etmişti.) Âllâh-û Teâlâ, helâk etmekle onlara zulmetmedi, onlar nefislerine zulmettiler. O zulümlerinin karşılığı, bu azap zuhur etti.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ - 34

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا Onun için kötü amellerinin cezası, onlara isabet etti. وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ Onların dünyada iken

istihza ettiği peygamberlere, Kur'an'a, kıyamet gününe yaptıkları istihzanın neticesi, azap başlarına geldi.

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ 35

Zamanımızdaki münafıklar da hemen hemen buraya işaret ediyorlar. "Efendim Âllâh yaptırdı diyor. Âllâh yaptırmasa ben yapabilir miyim?" Gelip her pisliği yapıyor, sonra da Âllâh'a isnat ediyor ve kendini temize çıkarıyor. Halbûki Âllâh, Hâlik'tir her şeyi halk ediyor. İrâde ile halk bir değil. Âllâh hikmet ve azameti için her şeyi halk etmiş. Âllâh küfrü halk etmiş fakat küfrü kabul edip yap demiyor. Şeytanı halk etmiş, ona uyun demiyor. Halk başka, irâde ve isyan başkadır. Âllâh, Hâlik olduğu için her şeyi halk ediyor lâkin küfrü istemiyor. Küfrü halk etmiş fakat küfrü istemiyor. Pekâlâ, istemediği rızası olmadığı halde küfrü niye halk etmiş? Azamet-i kudretini göstermek için lüzumludur. İrâde başkadır, rıza başkadır.

Cemii hayrı şerri ol diler, takdiri halk eyler.

Ve lâkin hayri sever ancak ki sevmez şerleri, Âllâh.

Âllâh CelleCelâlûhû, şerri sevmez fakat şerri de halk etmiştir. Halk etmek, yap demek değildir.

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا Onlar buraya dayanıyor ve bugün de bazı münafıklar da bu şekilde müdafaya giriyorlar. O zaman da ehl-i Mekke'ye hitap idi fakat kıyamete kadar âyet-i kerimenin temsili vardır. "Âllâh isteseydi, biz O'ndan başkasına ibadet etmezdik" demek, Âllâh istemiş ki başkasına ibadet

edelim, onun için biz gayriye ibadet ediyoruz. **مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ** Ne biz ne de babalarımız, O'ndan başkasına ibadet etmezdik. **وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ** O'nun emri olmadan hiç bir şeyi de haram kılmazdık" diyerek, kendilerini temize çıkarmak. Hâşâ kabahatı, Âllâh'a isnat etmek. Halbûki Âllâh, "sana küfre gir, şerri yap" demedi. Âllâh halk etti, senin için iyiliği de halk etti. Sen iyiliği bırakıp da şerre gidersen elbette ceza görürsün. **كَذَلِكَ** Hâlik-i Kâinat, Habibine buyuruyor ki bunların dedikodularından üzülme, onlardan önce gelenler de böyle demişlerdi. **فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ** Peygamberân-ı İzâm'ın vazifesi ancak açık bir tebliğden ibarettir.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ 36- فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Celâlim hakkı için, biz her ümmete, "Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet kulluk edin, putlardan sakının, O'ndan gayriye ibadetten içtinâb edin" diye bir peygamber gönderdik. **يَا نَبِيَّ اللَّهِ** Yalnız Âllâh'a ibadet ediniz, yalnız Âllâh'ı tevhid ediniz. Âllâh'dan başka ibâdete lâyük mahlûk yok. Bütün Peygamberam-ı İzâm'a, Cenâb-ı Hakk'ın ilk emri **يَا نَبِيَّ اللَّهِ** dir. Beni bir bilsinler ve ibadet etsinler. **وَاجْتَنِبُوا** Tağut ki yâni bâtil olan mâbûdâtlerden içtinab etsinler. (Şeytan, Firavun ve Firavun misali insanlar da tağuttur.) İnsanı

yoldan çıkaran tağuttur, tuğyana sevk etmiş olur. Tağuttan içtinab edin, Âllâh'a ibadet ediniz. **فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ** O İnsanların bir kısmı ki Âllâh, onların hidayetini irade etmiş doğru yola gelmişler. **وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ** Onlardan bir kısmı ki dalâlete girmişler, İlm-i İlâhi'de azâba müstehak olmuşlar. **فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ** Ey müşrikler yeryüzünde gezin de görün, peygamberlerini tekzib edenlerin akibeti nice oldu? (Nasıl helâk olup yurtları harabeye döndü?) **عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ** Bakınız **كَيْفَ كَانَ** nasıl olmuştur, peygamberlerini tekzib edenler?

37- إِنْ تَحْرِضْ عَلَى هُدْيِهِمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

إِنْ تَحْرِضْ عَلَى هُدْيِهِمْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen bunların hidayete gelmelerine harissin. Sen, onların hidâyet bulmalarına ne kadar haris olsan da bil ki hidâyet benimdir. **فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ** Âllâh-û Teâlâ, dalâletini dilediği kimseye hidâyet etmez **وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ** ve onların azaplarını def eder bir yardımcıları da bulunmaz. Ey Habibim, sen ne kadar arzu etsen bile iradem zuhur edecektir.

38- وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ Onlar yalnız beni inkârda da kalmamışlar, kıyamet gününü de inkâr etmişler. **جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ** Şiddetli bir yemin, cehd ile yemin ederler ve derlerdi. **لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ** Müşrikler, "Âllâh-û Teâlâ ölüyü diriltemez" birbirlerine böyle söylerler ve bunun üzerine yemin de içerlerdi. Bunlara karşı Cenâb-ı Hak, reddetmek aleyhim

buyuruyor. Ki بَلَى evet, bunları evvel halk eden Âllâh'tır, sonra da bunları bir araya toplayıp hayatlandıracaktır. Va'detmiş Âllâh, va'd-ı İlâhi vardır. Va'd-ı İlâhi yerini bulur حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ Bu hak olarak verdiği bir sözdür. Hakla va'dına vefâ ba's edecektir fakat çoğu insanlar bunu bilmezler.

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ 39

O kâfirlerin, Mü'minlerle beraber ihtilâf etmiş olduğu (Âllâh-û Teâlâ diriltecek) Tâ ki (ba's ve haşir hususunda) ihtilâf ettikleri şeyi onlara anlatsın. وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا Tâ ki kâfirler bilsinler ki dünyada yaptıklarını, yalancı olduklarını bilsinler. (Kendilerinin yalancı olduklarını bilmeleri için, "Âllâh onları diriltir".)

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ 40

Biz bir şeyin olması için irâde ettiğimiz zaman (yani ölümlerin iadesine bizim için müşkülât yoktur, irâde ile olur.) إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bizim sözümüz, ona "ol" demekten ibarettir. Hemen olur.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَبْوَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً 41
وَلَا جَزَاءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Zulme maruz kaldıktan sonra, Âllâh-û Teâlâ yolunda hicret edenler. (Hicretin bir mânası umur-u diniyesini ifâ etmek için, dârul küfrü bırakır da dârul İslâm'a gelir.) Hicretin diğer kısmı (ahlâk-ı zemimeyi bırakır da ahlak-ı hasene-

ye gelir. Fenalığı bırakır, iyiliğe gelir. Küfrü bırakır, imâna gelir.) Bunların hepsi hicrettir. مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا Memleketinde zulüm gördükten sonra, Âllâh için memleketini bırakır da hicret edenler. لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً Lâ'm'ı tekit, Nun'u tekittir. Muhakkak biz Azimüşşan, onlara biz vereceğiz dünyadaki Medine'yi Tahire. Medine'den daha güzel bir yer var mıdır? Belki ahirette de bir eşi yoktur çünkü cennet var orada. Böylece Âllâh için hicret edenleri, en iyi bir yerde iskân ederiz يَعْلَمُونَ Eğer bilseler âhiretin mükâfatı elbette daha büyük, daha hayırlıdır.

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ-42

الَّذِينَ صَبَرُوا O muhacirler onlardır ki sabr-ı tahammül etmişler. Müşriklerin eza ve cefasına, dinin izhârında sabr-ı tahammül etmişler. وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ Rabbine de tevekkül etmişler. Evlâd-ı iyâlini, mal ve mülklerini bırakmışlar. Rızayı İlâhi için, Rasûl-û Ekrem'e ittibâ ederek Medine'ye gelmişler. Âllâh-û Teâlâ da onların fakirliğine bedel, zenginlik verdi. Zilletine bedel izzet verdi. Dünyaya bedel dünya ve ahiret verdi.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ Ey Habibim, senden evvel kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik. فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Eğer bilmiyorsanız, zikir (ilim) ehline sorun. Zikir ehlinden murad, yahudilerle hıristiyanlardır. Onlara sorarsınız, evvelki ümmetlere gönder

rilen peygamberlerin melek olmayıp insan olduklarını size haber verdiler.

Bu âyet-i kerime; hak yoluna umumi davet için kadın ve melek gönderilmediğine ve din hususunda ulemâyâ müracat lâzım geldiğine dairdir.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ 44-
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ Onlara açık mucizeler ve kitaplar gönderdik. وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhive-sellem. Biz, sana inzâl ettik bu zikri ki Kur'ân'dır. Gafilin uyanması, âkilin aklının başına gelmesi Kur'ân ile olur. لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ Sen o zikri, o Kur'ân'ı beyan et insanlara. İzah et مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ onlara ne nâzil olmuş. Helâl-i haramı, hidayet-i dalâleti beyan et. Bir memlekette âlim bir kişi varsa, hakkı söylemek mecburiyetindedir. İster dinleyen olsun, ister dinleyen olmasın. Dinleyen yoktur diye söylemezse hata etmiş olur. وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ Sen söyle, belki de tefekkür ederler. O tefekkürün neticesi ile akıl eder hakka varırlar.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ 45-
الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ Bu fenaliğ-ı fesadı yapan kimse-ler, emin mi oldular Cenâb-ı Hakk'ın azabından? أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ أَوْ يَأْتِيَهُمُ Âllâh-û Teâlâ'nın kendilerini yere geçireceğinden الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ veya haberleri yok iken ansızın azap gelmesinden yahut dönüp dolaşırken Âllâh-û Teâlâ'nın kendilerini

yakalayivermesinden emin mi oldular? Onlar, Âllâh-û Teâlâ'yı âciz bırakacak değildirler.

46- أَوْ يَأْخُذْهُمْ فِي ثَقُلِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ

Veya onlar dönüp dolaşırken, Âllâh'ın kendilerini yakalayamayacağından (emin mi oldular.) Çünkü onlar, (Âllâh'ı aciz bırakacak değildirler.)

47- أَوْ يَأْخُذْهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

Tehavvüf üzerine yani hastalık verir de azar azar, her gün bir parça bir parça nihayet vücûdunu eritir. فَإِنَّ Ey Âllâh'ın emrine cür'et edenler, biliniz ki Âllâh, Raûfurrahimdir. Âkibeti tecil ediyor. (Azâba müstehak olanlarınıza ukabetini tâcil etmez, imhal eder.)

48- أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ

Her şey Âllâh'a secde eder ve itaat eder, tav'an ve kerhen ruhlu akıllı olanlar. İns-û cinn-û melekler bilerek secde eder. Cemadat ve hayvanat da bilmeyerek secde ederler. أَوَلَمْ يَرَوْا Görmüyorlar mı? Âllâh'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ Meyleder onun gölgesi عَنِ الْيَمِينِ sağına ve soluna secde ederek. (Güneşin tûlû, zeval ve grubunda) sağına ve soluna dönüp uzanarak gölge, nasıl ki böyle secde ediyor, sen de secde et demektir. Gölge sabahleyin sağda, öğleyin arkada, öğleden sonra soldadır. O, secde halinde-

dir. Sen de hiç olmazsa gölgen gibi secde yap diyor. **وَهُمْ دَاخِرُونَ** Onlar, Âllâh'ın emrine muti olarak secde ederler.

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ 49

Göklerde ve yerde hareket eden ve etmeyen her şey, Âllâh-û Teâlâ'ya secde ederler. **وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ** Ve bütün melekler de secde ederler ve hiç kibirlenmezler.

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ 50

Çünkü Âllâh'tan korkuyorlar, secde etmezlerse başlarına ne gelir diye. İstikbar, kibir nereden geliyor? Âllâh'tan korkmuyor. Bir insan Âllâh'tan korkarsa, Âllâh'a karşı kibirlenmez. Şeytan, Âllâh'tan korkmadığından tekebbür etti. Bir insan, Âllâh'ın azametini göz önüne getirirse, elbette vakit geldiğinde başını secdeye koyuyor. "Yâ Rabbi, sensin" diyor. **مِنْ فَوْقِهِمْ** Ekseriyetle azaplar yukarıdan geliyor. **وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ** Âllâh-û Teâlâ'nın emrettiğini yapıyorlar çünkü Âllâh'tan korkuyorlar. Melekler de mükelleftirler, onlar da havf ile recâ arasında bulunurlar.

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ 51

Âllâh-û Teâlâ buyurdu. "İki ilâh edinmeyin. O ancak tek bir İlâh'tır. **إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ** Ancak Mâbudum bilhak Âllâh'tır, başka yoktur. **فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ** Öyle ise yalnız

benden korkunuz, gayriden değil.” Vesile olarak talebinde, yine benden geldiğini idrak ederek bilin.

وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ-52

Göklerde ve yerde ne varsa hepsi, O’nun mahlûkudur, O’nun mülküdür. İsteddiği gibi tasarruf eder. وَلَهُ Din, inkiyat, cezâ yani daimâ münkati olmaz sevâbı. İnsan iyilik yaparsa mukabilini görür, ceza yaparsa mukabilini görür. Eğer fiili hayır ise cezası sevaptır, fiili şer ise cezası ikâbtır. İkâb-ı İlâhi kâfirden münkâti olmaz. Mü’minin sevabı da Mü’minüden münkati olmaz. أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ O halde (ne fayda ve ne zarar vermeye muktedir olmayandan,) Âllâh-û Teâlâ’nın gayrisinden mi korkuyorsunuz?

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْرُونَ-53

Size gelen her nimet, Âllâh-û Teâlâ’dandır. ثُمَّ Sonra size (hastalık, kıtlık gibi) bir zarar dokunursa, zarar dokunduğu zaman da yalnız O’na yalvarırsınız.

ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ-54

Sonrada sizden o zararı giderdiğinde, عَنْكُمْ içinizden bir fırka, Rabbine ortak şerik koşar. Böyle dindarlık da bir şeye yaramaz. Daima aynı halde iyilikte bulunmalı ki ni’met-i İlâhiye’ye nail olsunlar.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ-55

Bu âyet-i kerime tehdittir. Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bu müşrikler benim dünyada onlara verdiğim nimetlerden, küfran-ı nimet ediyorlar. Dünyadaki nimetlerden müa temetti olsunlar. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ Öyleyse (ey Kâfirler! Dünyada ömrünüz boyunca) geçinin. Yakında akibetinizi bileceksiniz.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ

وَيَجْعَلُونَ Yapıyorlar لِمَا لَا يَعْلَمُونَ bilmediğiniz putlara, bilmediğiniz bir mahlûka. نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ Bizim, onlara verdiğimiz kismetten rızıktan, bir şey bilmeyen putlara hisse ayırırlar. تَاللَّهِ Kasem ederim ki siz bu ettiğiniz iftiralar-
dan, mutlaka sorguya çekileceksiniz.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ-57

(Hûzâ-a ve Kinâne kabileleri,) Âllâh-û Teâlâ'ya kızları isnat ederler. (Melekler, Âllâh'ın kızlarıdır) derler. Hâşâ! O, bundan müe nezzehtir. Halbûki arzu ettikleri şeyi (oğulları) kendilerine has kırlarlar, (kızları sevmezler.)

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ-58

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ Ne zaman içlerinden birine, ailesinin kız doğurduğu müjdelense, ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ (hoşlanmaz) öfkesinden yüzü simsiyah (kapkara) kesilir.

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي
التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ-59

يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ Kendisine verilen kötü haber tesiriyle, kavminden (utanıp) gizlenir. اَيُّمِسْكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ "Bu kızı rüsvâğlığa katlanarak tutayım mı, yoksa diri diri toprağa gömeyim mi?" diye düşünür. أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ Bakın ki verdikleri hüküm ne kadar kötüdür.

لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Âhirete imân etmeyen, dirilmeyi inkâr edenlerin kötü bir sıfatı vardır. En yüksek sıfat ise Âllâh'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir. Galiptir mülkünde, kimseye ihtiyacı yoktur. Hakimdir, her şeyi yerli yerine halk eder.

61- وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّىٰ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

eğer Âllâh ehzederse insanları böyle, insanları kahr-ı gazapla muâhaze ederse بِظُلْمِهِمْ zulümlerinden dolayı, لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً yeryüzünde hiç bir insan kalmaz. Herkesin günahları var, bu günahlarından dolayı insanlar cezalanırsa, yeryüzünde insan kalmaz. وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّىٰ Fakat onları, mukadder bir ecele kadar te'hir eder. فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً Ecelleri geldiği zaman, onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçirilirler.

met olmak üzere. لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ Bir hidayet ve rahmet olmak üzere inzâl ettik.

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ 65

Hâlik-i Kâinat göklerden yağmur suyud nu gönderiyor. فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا Onunla ölümünden sonra yeryüzünü ihyâ eder. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ İşte bunda, kıyamete delâlet edecek bir kavim için bir âyet (ibret) vardır.

وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ 66

Ve sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً Zira size, onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından gelen لَبَنًا خَالِصًا hâlis, sâfi olan bir süt. سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ Ve içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ 67

Hurma ile üzüm ikisini beyan ediyor. وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ Bütün meyveler hepsi faydalıdır. Fakat hurma ve üzüm kut olduğundan, zekât farz olduğu için, bir insan yalnız hurma ve yalnız üzüm yese yaşayabildiğinden, ismen bildiriyor. تَتَّخِذُونَ مِنْهُ

سَكْرًا وَرِزْقًا حَسَنًا Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem meşrubat hem de güzel gıdalar edirsiniz. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً İşte bunlardan da hurma ile üzümün. Ve sütün hayvanlardan çıkışı, üzümle hurmanın ağaçtan topraktan beslenmesini düşünürseniz âyettir, alâmettir. Âllâh-û Teâlâ'nın kuvvet-i kudretine لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ tedebbür eden, akıl edenler için büyük bir ibret vardır.

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ

İN Rabbin bal arısına da şunu ilham etti. اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan, kendine evler (kovanlar) edin.

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ Sonra hoşlandığın meyve ve çiçeklerin her birinden ye de Rabbinin bal imâlinde sana, O'na muti ve münkâd olarak ilham ettiği yolda yürü. Onların karınlarından, renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar. فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ Çıkan balın renkleri muhtelifdir. فِيهِ شِفَاءٌ Onda insanlar için şifâ vardır. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır. Balda şifa vardır. Bu ya balgamlı hastalıklarda olduğu gibi bizzat balı yemekle yâhut sair hastalıklarda olduğu gibi başka ilâçlara bal ka-

rıştırmakla **hâsıl** olur. Bir kimse arıdaki ince bilgileri, acâib fiilleri hakkı ile incelerse, kesin olarak anlar ki arıya bunları ilham eden, yaptıran Cenâb-ı Âllâh'tır.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّيْكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلَىٰ اَرْدَلِ الْعُمْرِ لِكٰى لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ

ثُمَّ يَتَوَفَّيْكُمْ, وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû sizi yoktan var etti, sonra sizi yine öldürecek. وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلَىٰ اَرْدَلِ الْعُمْرِ İçinizden bir kısmı, yaşayışın en fenâ bir devrine vardırılır. Erzel-i ömre kadar yaşatılır. erzel-i ömür, 90 yaşından yukarı demişler. Bazıları demiş ki; namazına devam eden Müslümanlar'da erzel-i ömür olmuyor. Niçin âyette buyuruluyor? Tin sûresi; **"lekad haleknel insâne fi ehzeni tekvim. Sümme radednêhü esfele safiline."** Esfeli safilihin, erzel-i ömürdür diyor. **"illellezine êmenû ve amilûssalihâti"** İstisnâ var. İmân eden, imânını amel-i salih ile tezyin edenlere erzel-i ömür yoktur.

Ömrün meratibi; küçüklük 15 yaşında bitiyor, 33 yaşına kadar sinn'ün nüşûr, gençliğin en kuvvetli zamanıdır. 33'ten 40 yaşına kadar vukuf zamanıdır, akıl tekemmül ediyor fakat vücûd ilerlemiyor. 40'tan 60 yaşına kadar artık yavaş yavaş nakıs başlıyor. Hafif, öyle fazla bir noksanlık olmuyor. 60 yaşından sonra görünecek kadar, seneden seneye noksanlık devam ediyor.

Lisanımızda da bir darb-ı misâl var. "60 yaşında imân iner yüzüne, 70 yaşında sızı iner dizine, 80 yaşında perde iner gözüne, 90 yaşında kimse bakmaz yüzüne."

لِكٰى لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا İlimden sonra hiç bir şeyi kalmaz. Bir şeyi bilirken bilmez olurlar. Unutkanlık fazla olur yaptığını bilmez

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ Muhakkak ki Âllâh-û Teâlâ, mahlûkatın haline tedâ birine âlimdir. Kâdir'dir, istediği her şeyi irade eder.

71- وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادَى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

Âllâh-û Teâlâ, rızık husu-
sunda sizi birbirinizin üstüne farklı kıldı. Bazıların kısmeti bol olur,
bazıların kısmeti ise az olur. ﴿فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادَى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ﴾ Üstün kılınanlar, kazandıkları rızkı kenü
di mülkü olanlara (ellerinin altındakilere) kendileriyle müsavi bir
sûrette vermezler. Halbûki bu hususta onlar ortaklırlar. O halde
bunlar, (onlar ellerinin altındakilerle kendilerini müsavi tutmazlar-
ken, Âllâh'ı putlarla nasıl eşit sayıyorlar?) Âllâh'ın nimetini bilerek
inkâr mı ediyorlar? ﴿أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ Âllâh'ın nimetini inkâr mı
ediyorlar?

72- وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

Âllâh-û Teâlâ, sizin için kendi
cinsinizden zevceler halk etti ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً﴾ ve
zevcelerinizden oğullar ve torunlar halk etti. ﴿وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾
Sizi iyi ve güzel nimetlerle rızıklandırdı. ﴿أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ﴾ Onlar hâlâ bâtila (putlara) inanıp, Âllâh-û Teâlâ'nın
nimetine (Tevhid ve İslâm'a) nankörlük mü ediyorlar?

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ 73

مَا لَا يَمْلِكُ Âllâh'ın gayrına ibadet eder, وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا لَهُمْ رِزْقًا bir kismete mâlik olmayan, وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ne zarar ve fayda vermeye muktedir bulunmayan şeylere ibadet ederler. Asla güçleri yetmeyen şeylere tapıyorlar.

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ 74

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ İşte böylece siz de şeriklerinizi, Âllâh-û Teâlâ'ya misâl kılmayın. إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Çünkü Âllâh-û Teâlâ her şeyi bilir. Halbûki siz pek çok şeyi bilemezsiniz.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ 75

Âllâh CelleCelâlûhû bir misâl ile beyan ediyor. Âllâh'ın emrine muti olanla, olmayan bir olur mu? Bir köle bir kul وَمَنْ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ hiçbir şeye kudreti olmayan, وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا حَسَنًا tarafımızdan güzel bir rızka, geniş bir servete nâil olan هَلْ يَسْتَوُونَ ve onu dilediği gibi gizli ve aşikâre infak eden harcayan bir hür olan, müsavi midir? Birie sini halk etti imânı yerinde, hal-i vakti iyi, nafakası geniş, Âllâh'a şükrediyor, bol bol veriyor, ferah yaşıyor. Diğeri de köle, sıkıntı içinde, elinde hiçbir şey yok, ne vücûduna ne parasına ne de mülküne sahiptir. Bu ikisi nasıl bir olur? الْحَمْدُ لِلَّهِ Hamd-û senâ Âllâh'a

mahsustur, elbette müsavi değildir. بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Belki pek çokları bu nimet-i İlâhiye'yi, içinde olduğu halde bilmezler.

Âllâh-û Teâlâ, bu âyette bir benzetme yapmıştır. Hürriyetine sahip olmayan köleler ile güzel bir rızık ile rızıklandırdıktan sonra, onu fakir ve yoksullara harcayan hür ve zengin kimseler eşit olur mu? Elbette bunlar müsavi olmazlar. İşte bunun gibi, Âllâh'tan başkasına tapanlar da taptıkları şeylerin köleleri durumundadır. Âllâh'tan başkasına ibadet etmeyen, Mü'minler ise hür kimselerdir. Onlar, Âllâh'tan başka hiçbir gücün karşısında eğilmezler. Elbette ki bu iki gurup da müsavi değildir.

76- وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Âllâh-û Teâlâ, şu iki kişiyi de misâl verir. وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ لَا يَقْدِرُ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ Biri sağır, dilsizdir. (Dilsiz olanlar sağır olurlar.) وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ Hiç bir şeye güc-ü kudreti yetmez. Aَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ Onu nereye gönderse bir hayır getirmez. هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ Böyle bir kimse! Adaletle emreden ve doğru yol üzerinde bulunan, lisan-ı kulağı var, ilm-i malûmatı olan, ilim ve adaletle emrediyor, وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ doğru yol üzerindedir ve halka doğru yolu emreder, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse ile müsâvi olur mu? Cenâb-ı Hak'ka karşı da mu'ti olanla, âsi olan bir olur mu?

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ-77
 أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Göklerin ve yerin gaybını bilmek, **Âllâh-û Teâlâ'ya** mahsustur. وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ. Sâat (kıyamet) emri göz kırpar kadar, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan başka değildir. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. **Âllâh CelleCelâlûhû** her şeye kâdirdir.

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ-78
 وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Siz hiç bir şey bilmezken, **Âllâh-û Teâlâ** sizi analarınızın karnından öyle bir halde çıkardı ki hiç bir şey bilmiyordunuz. لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا. **Âllâh**, sizi ananızın karnından çıkardı. Siz, orada bir şey bilmiyordunuz. Kıyas edin, oraya nazaran size neler verdi? وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ-79
 فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Gökle yer arasında **Âllâh-û Teâlâ** musahhar olup uçuşan kuşları görmüyorlar mı, مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ onları imsak etmez kabzetmez? Onları (havada) ancak **Âllâh-û Teâlâ** tutuyor. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ. Bunda imân eden bir kavim için âyetler (ibretler) vardır.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ-80

بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا
وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ

وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْبَلَدِ الْمَعْرُوفِ قَرْيَاتٍ لَّيْسَ فِيهَا مِنكُمْ وَأَشْجَارًا وَسُورًا يُجِيبُونَكُم بِهَا إِذَا دَعَيْتُمُوهُنَّ وَأَنَّهُنَّ آبَاءٌ وَمَا أَكْنَآءٌ لَّكُمْ مِّنْهُنَّ فَمَا تَبْتَغُونَ وَيَوْمَ يُبْعَثُونَ قُلُوبُهُمْ قَلِيلًا يُزَكَّوْنَ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Âllâh-û Teâlâ, evlerinizin bir kısmını sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı. وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا Ve hayvanların derilerinden gerek göç gününde, gerekse konaklama gününde sizin için taşınması kolay evler (çadırılar, portatif evler yaptı.) تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا Onların yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir zamana kadar kullanmanız için; giyinecek, dönecek ve ticaret edilecek malı meydana getirdi.

81- وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُم سَرَائِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَائِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ

Âllâh-û Teâlâ, sizin için (ağaçlar, evler gibi) yarattıklarından gölgelikler yaptı. وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا Dağlarda sizin için barınaklar yarattı وَجَعَلَ لَكُم سَرَائِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ ve sizi soğuktan sıcaktan koruyacak elbiseler halk etti وَجَعَلَ لَكُم سَرَائِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ ve savaşta sizi koruyarak zırhlar yarattı. Kَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ İşarettir, bundan sonra. İşte böylece Âllâh-û Teâlâ, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

82- فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

فَإِنْ تَوَلَّوْا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem.

Eğer onlar, (İslâm'dan) yine yüz çevirirlerse sen müteessir olma. (Sen mes'ul değilsin, sana zarar vermez.)
 سَنَا دُشَن اَنَاق اَبَق بَر اَبَلِغْدَن اَبَا رَئَئِئ. (Onu da yaptın)

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ-83

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ Müşrikler, Âllâh-û Teâla'nın ni'metlerini bilirler, i'tiraf ederler. Tefsir diyor ki; Nimet-i İlâhiye'nin başında Seyid-i Mürselin'in nübüvvetidir. ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ Sonra da onu yine inkâr ederler. Onların ekserisi kâfirdirler. Onlar senin hak peygamber olduğunu bilirler lâkin takdir-i İlâhi'de bunların imânı yok.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ-84

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا O gün her ümmetten peygamberini şahit göndereceğiz (ki Mü'minlerin imânına, kâfirlerin küfrüne şahadet etsinler.) ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Sonra o kâfirlere özür dilemeleri için izin verilmeyecek. وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ Onlara tevbe, rucû talep edilmez, tarziye de istenmeyecek.

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ-85

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ Kıyamette o kâfirler, zulmedenler azâbı gördüklerinde. فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ Artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا-86
 نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَأَلْقُوا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ O gün her ümmette, kendilerinden olan peygamberlerini şahit göndereceğiz. Ayrıca seni de onların üzerine tam bir şahit olarak getirdik. وَجِئْنَا بِكَ وَجِئْنَا بِكَ Ey Habibim, seni de şahit getiriyoruz hepsinin üzerine. وَتَزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا Biz Kur'ân-ı Azimüşşân'ı tıbyan, beyan olarak gönderdik. لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى Dalâletten hidayet olarak gönderdik. وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ Rahmet ve büşra; cennet ile tebşir. Müslümanlara bir cennet müjdecisidir.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ 90-

Bu âyet-i kerime o kadar câmi'dir. Evliyâullah'ın bazıları dehmışler; "Eğer Kur'ân-ı Azimüşşân'da yalnız bu âyet-i kerime ol saydı, yine insanlara kâfidir." Üç emir ve üç nehiy var onun içindir ki münasip görmüşler hutbelerin sonunda okumayı. إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ Âllâh CelleCelâlûhû adaletle emreder. Adalet; iki umurun arasında mutavassıt olmak ne ifrat ve ne de tefrit. Bu durum her yerde câridir. Cenâb-ı Hak, yerini tayin etmediğinden bütün mânâlar murad olur. İtikatta ifrat, ne yahudiler gibi tefritte kalıp da İsâ Aleyhisselâm'a hakaret etmek, ne de hıristiyanlar gibi onun makamından fazla bir makama çıkarmak. İkisinin arasında mutavassıt olması lâzım gelir. Meselâ amelde; Cebriyelerin dediği gibi, "Âllâh CelleCelâlûhû hepsini yapıyor da kulun elinde hiçbir şey yoktur" demek. Hâşâ, Âllâh zalim değil ki. Ne de Kaderiyeler gibi, "Âllâh Celle Celâlûhû bıraktı da her şey kendi kendine başı-

boş oluyor.” Hâşâ, bir emekli gibi oluyor. Her iki itikat sahibi küfre kadar gider. Ne var her ikisinin ortasında? Cüz’i ihtiyar kuldandır, kader takdir Cenâb-ı Hak’tandır. Diğer hususlar, meselâ amelde ne kendi vücûdunun fevkinde yük yükletmek, bir daha yapılma-
yacak hale getirmek, Âllâh Zülcelâl bunu istemiyor. Ne de gevşek, tembellik ederek hiç yapmamak. Bu ikisinin arasında vücûdun ta-
hammülü kadar yapmaktır. Yâni Tevhid; itikatte, umurda, amel-
de, halkta, hepsinde budur. Cûd-i safa kendini sıkıntıya koyarak,
çocukların nafakasını bırakmak matlup değildir. Ne de kesenin ağ-
zını bağlayıp da hiç vermemek. Ne yapmak icap eder? Orta vasat
yolunu tercih etmek. Ortası nedir? Evvelâ zekâtını vermek, sonra
sadakasını vermek, bundan sonra da daha imkânı olursa vermek.
Sonra halka karşı olan adalet, ahkâmı şer’îyeyi, cari olan hudutla-
rı muhafaza etmek. **وَالْإِحْسَانِ** Âllâh-û Teâlâ, bize ihsanı emrediyor.
İhsan nedir? İyilik yapmak, mümkün olduğu kadar herkese iyilik
yapmak hatta daha geniş mânâsı sana zulmedeni affetmek. Seni
mahrum edene sen ihsan et, sılayı rahimi kat edene vasl-ı rahim,
ona giderek ziyaret et. Hadis-i Şerif’te de Âllâh’a ibadeti, O’nu
görür gibi ibadet etmek. Üçüncüsü de **وَأَيْتَائِي ذِي الْقُرْبَىٰ** akrabaya
vermek, yardım etmek, akrabaya verilen sadaka zekât, hem
sadakadır hem de sılayı rahimdir. **وَيَنْهَى** Âllâh CelleCelâlûhû, üç
iyiliği emrettikten sonra memnu olanları da emrediyor. Âllâh, bizi
nehyediyor. **عَنِ الْفَحْشَاءِ** Fahşâ; fahiş demek, fuzuli yâni biçimsiz
yaptın demektir. Lâkin lisan-ı şeraitte ekseriyâ zinada kullanılıyor
çünkü fahişin en şiddetlisi olur. Bir şey ki size hoş gelmiyorsa, onu
başkasına da yapmayın. **وَالْمُنْكَرِ** Şeriatımızın fena gördüğü ki kü-
für baştadır. Küfr-ü isyandan men ediyor bizi. Zaten küfr-ü isyanın

içinde fahşâ var. وَالْبَغْيِ Zulümden men ediyor. Üçü emirdir, üçü de nehiy. يَعْظُمُ Âllâh CelleCelâlûhû bu emir ve nehiy ile üç tane emir, 1- Adalet 2- İhsan 3- Akrobaya vermek yardım etmek. Üç tane nehiy ise 1- Fahşâ 2- Münker, küfr-ü isyan 3- Vel beğ-yi, sizi zulümden men ediyor.

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ Tâ ki tezekkür edersiniz, aklınız başınıza gelir. Böylece Cenâb-ı Hak'ka yakın olursunuz.

Adalet ortayı bulmaktır. İnanç mes'elelerinde adâlet, tevhidir ki inanmamakla şirk koşmanın ortasındadır.

- Amelde adalet, ibadet-i edâdır ki tembellikle ruhbanlık arasındadır.

- Ahlakta adalet, cömertliktir ki cimrilikle israfın ortasındadır.

- İhsan'dan murad; Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in hadis-i şerifi mucibince, "Âllâh-û Teâlâ'ya, O'nu görür gibi ibadet etmektir." Zira sen, O'nu görmesen de O, seni görür.

- Münker; Hayâsızlık yâni reddedilen her şeydir.

- Bağy; İnsanlar üzerine zulüm ve tecebbürle yüklenmektir.

- Fahşâ da; şehvete fazla bağlanmaktır. Zina gibi ki insan hal-lerinin en çirkinidir.

İnsandan bir kötülük meydana gelirse, bu üç kuvvetten biri vasıtası ile gelir. Onun için İbni Mes'ud Radyâllâhû Anh, "Bu âyet-i kerime, Kur'ân'da hayır ve şerri toplayan bir âyettir." Osman bin Maz'unun, Müslüman olmasına sebep bu âyettir. "Kur'ân'da bundan başka âyet olmasa, O'na yine her şeyi beyân edici, âlemlere hidayet ve rahmettir denilirdi" demiştir.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ Halik-i Kâinat, mahlûkata buyuruyor ki; وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ Rasûl-û Ekrem'e yaptığınız ahit, Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. Âllâh'â yaptığınız ahdi ifâ ediniz إِذَا عَاهَدْتُمْ Ahdettiğiniz zaman, siz huzur-u saadete gelip ahdedip imân ediyorsunuz. Ahit de budur, âmentû billâhi ve kitâbillâhi. Bizim, Âllâh'a karşı bir ahdimiz var. Hâlik-i Kâinat'ın da müşakale şeklinde, O'nun da bize ahdi var. Âllâh-û Teâlâ, bize diyor ki; "Sen bana imân ettikten sonra, peygamberime ve Kur'ân'ıma imân ettikten ve Kur'ân ile amel ettikten sonra, bunlar sana ait vazifelerindir. Benim de va'dim, sana cennet-i nimetler ihsan etmektir."

Mevlâna Celâleddin Rûmi Kaddasâllâhü Sırrahülaziz, bu âyet-i kerimenin açıklamasında, Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Siz bana ahdinizi ifa edin yerine getirin, ben de size olan ahdimi yerine getireyim.

Hâlik'imiz emrediyor; "Sizin bana karşı ahdiniz var, benim de size karşı ahdim var. Siz bana karşı ahdinizi ifâ edin, ben de size karşı olan ahdimi ifâ edeyim."

وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

Yeminlerinizi tekiddenden sonra bozmayın. Nasıl olur ki ona, Âllâh-û Teâlâ'yı kefil kılmıştınız. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, bütün yaptıklarınızı bilir. Yapacağınız şeyleri de pek iyi bilir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَظَتْ غَزْلَهُمَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاهُ تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ-92

دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ
وَلِيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

Olmayınız noksanda, ipliğini sağ-
lamca bütükten sonra gözüp bozan (kadın) gibi olmayın. مِنْ بَعْدِ
قُوَّةٍ أَنْكَاءًا Bir ümmet, diğer ümmetten (sayı ve servetçe) daha
çoktur diye yeminlerinizi, aranızda hileye alet kılıyorsunuz. تَتَّخِذُونَ
أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ Yeminlerinizi aranızda bir fesat âleti edinme-
yin. أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ Bir cemâatten olur da onunla
ahd-i misak eder de sonra daha kuvvetli bir cemâat bulur, ona
iltihak eder, başlar yeminler içmeye, ben oraya gitmemiştim diye.
Âllâh Celle Celâlûhû, bu misâllerle ahde vefa
etmeyi emretmesi ve bu misâlleri beyan etmesi ile sizi imtihan
etmek istiyor. Yoksa Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin ibadetine ih-
tiyacı yoktur. وَلِيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ
Teâlâ, bununla ancak sizi deniyor ve kıyamet günü ihtilaf ettiğiniz
şeyleri elbette size beyan edecek. Kâfiri cehenneme sevk sûreti
ile Mü'mini de af ve mağfiret sûreti ile ihtilâfı aranızdan kaldırır.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ-93
يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Âllâh-û Teâlâ için güçlük ve müşkülât yok. Âllâh isteseydi bütün
insanları bir ümmet halk ederdi, küfrü halk etmezdi. Hikmet-i
kâhiresiyle böyle muhtelif şekilde imtihan etmek için halk etmiş-
tir. EĞER Âllâh isteseydi AİLE SİZİ ÜMMET-İ
vâhide yapacaktı, tesellidir Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesel-

lem'e. Yani ey Habibim, bunların geri kalması, imân etmediklerinden müteessir olma **وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ** Âllâh-û Teâlâ'nın hikmeti budur. İsteddiğine idlâl caddesini gösterir, **وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ** istediğine de hidayet yolunu gösterir. Cebir yok, yine de ihtiyarı ile gider. **وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ** Muhakkak kıyamet gününde sual olunacaksınız, dünyada yapmış olduğunuz amellerden dolayı mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا 94- **السَّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ**

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ Ey insanlar, yeminlerinizi ahdinizi **دَخَلًا** bir hud'a, bir yalan aranızda yapmayınız. Birbirinizi aldatmak için yeminleri vesile yapmayın. Alışverişte, ahd-i vefâ etmekte olsun, karşısındakini aldatmak için yemin etmek doğru değildir. **بَيْنَكُمْ** Aranızda fesada âlet edinmeyin, aksi halde bir ayak (İslâm'da) sebât etmişken kayar. **وَتَذُوقُوا السَّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ** Bu ayağınızın kayması sonunda, insanları Âllâh yolundan alıkoymanız sebebi ile (dünyada) kötü azabı tadarsınız. **وَلَكُمْ** (Ayrıca) sizin için (ahirette de) büyük bir azap vardır. **عَذَابٌ عَظِيمٌ**

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ 95- **تَعْلَمُونَ**

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا Ey Mü'minler değiştirmeyiniz ahd-i İlâhiyi, az bir bahaya değiştirmeyin. Dünyanın bütün metâi, semen-i kalildir. Dünyanın bu metâina karşı, Âllâh'ın bu ahdini değiştirmeyin. **إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ** Âllâh-û Teâlâ'nın nezdindeki

sevap, size daha hayırlıdır. **إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ** Eğer malûmatınız olursa bilerseniz, Âllâh'ın nezdindeki hayrât, ihsan ne kadar çoktur. Şüphesiz Âllâh katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ-96
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ Bu da delildir. Âllâh'ın nezdindeki nimetler, bu dünya nimetlerinden hayırlıdır. **وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ** Âllâh'ın nezdindeki nimetler bâkidir. Bakiyi, fâni olanla değiştiremeyiz. Hadiste buyuruyor; Dünya ile ahiret iki ortağa benzer. **"Eddünya vel-âhîretü darratâni, men ehabbe dünyahü edarrâ bi ahîratihi."** Kâlp birdir, dünya muhabbetini kâlpde fazlalaştırdın mı, ahiret tarafı hafifleşir. **Ve men edarre bi dünyahü.** Dünya tarafına ehemmiyet vermezse, **"ve men ehabbe ahîratehü fe-âsiruhû mê yebka alâ mê yefnê."** Bâki olanı, fâniye tercih ediniz.

وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا Muhakkak cezalandırırız. **الَّذِينَ صَبَرُوا** O kimseler ki vefâ ve ahdine, ibadet teklifine sabreden kimseleri, **أَجْرَهُمْ** onların ecrini vereceğim. **بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** Yaptığı amelin mukabili ile değil, ahseni ile en az bire karşı on misli verilir.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً-97
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

مَنْ Her kim ki **عَمِلَ صَالِحًا** salih olan, Âllâh'a yarar bir amel, Âllâh'ın kabûlüne şayan bir amel, halis bir amel yaparsa, **مِنْ ذَكَرٍ أَوْ** ister erkek veya kadın olsun **وَهُوَ مُؤْمِنٌ** imânda bir hâlel olmak şartı ile. İmânda bir hâlel olursa, ne olursa olsun bir kıymeti

olmuyor. Mü'min olduğu halde bir amâl-i salihâ ile meşgûl olursa, bir Mü'min veya Mü'mine. **فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً** Biz, onu hayat-ı tayyibe ile hayatlandıracağız. **وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ** Muhakkak cezalandırırız onları yani **ecra amelihim**, işledikleri salih amelin ecrini. **يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَأْتِيَنَّكُمْ السَّيْطٰنُ** Yâni bire bir değil, bire on, bire yetmiş, hatta bigayri hisab olarak güzeli ile veririz.

فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ -98

فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ Hitap Rasûl-û Ekrem'edir, murad ümmettir. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı okuduğunuz zaman, **فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ** Âllâh-û Teâlâ'ya istiâze ediniz. Kimden? **مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ** Matrûd olan, dergâh-ı İlâhî'den tard edilen şeytandan istiâze ediniz. Yâ Rabbi, beni şeytandan hıfzeyle demektir.

Kur'ân-ı Kerim'i okuduk bitti. Ondan sonra "Euzûbillâhimineş-şeytanirracim" deriz. Kur'ân-ı Kerim'in başında, okumaya başlamadan önce "Euzûbillâhi" okunduğu gibi, okumayı bitirip bıraktığımızda da "Euzûbillâhi" okumak sûretiyle şeytandan, Cenâb-ı Hakk'a istiâze etmek lâzım gelir, demişler. Niye lüzum görmüşler? Okuyan kişiye, "ben ne güzel Kur'ân okudum" diyerek bir ücup gelebilir, şeytanın vesvesesi olan. Şeytandan istiâze, korunmak Cenâb-ı Hakk'a sığınmak için ulemânın bir kısmı, "Euzûbillâhimineş-şeytanirracim" demek lâzım gelir demişler.

اِنَّهٗ لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلٰى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ -99

اِنَّهٗ Çünkü **لَيْسَ لَهُ** yoktur şeytana **سُلْطٰنٌ** tasallut, kuvvet, galebe. **عَلٰى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا** Ciddi olarak Âllâh'a imân edenlere, şeytan galebe edemiyor. İmân edene, şeytanın tasallutu olmuyor. **وَعَلٰى**

رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ Âllâh'a tevekkül etmiş, imânı kemâle ermiş böyle bir kimseye şeytan hükmedemez. Ona yine yanaşıyor, igvaatını atıyor fakat tesir edemiyor. Rabbine tevekkül edenler üzerine, onun bir hâkimiyeti yoktur.

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ-100

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ Şeytânın hükmü, sultan-ı tasallutu. Sultan; tasalluttandır. Saltanat sahibi, tasallut etmiş memlekete. عَلَى الَّذِينَ Onu, kendine mahbup ittihaz etmiş, veli ittihaz etmiş olanlar, وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ Âllâh'a şirk-şerik ortak koşanlara, şeytanın sözü geçer. Şeytanın hükmü şeytânı seven, şeytâneti sever Âllâh'a inanmaz olan kimselere, şeytanın sözü tesir eder.

Cumhur'a göre Kur'ân okunacağı vakit, "Eüzû" çekmek müstehaptır. İbni Mes'ûd Radıyâllâhû Anh diyor ki;

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in yanında Kur'ân okunurken, "Eüzû billâhissemiil-âlimi mineşşeytânir-racim" dedim. Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Eüzû billâhi mineşşeytânir-racim" de. Cebrâil, onu bana kaleminden, o da Levh-i Mahfuz'dan böyle öğretti" buyurdular.

Nesih bahsi vardır. Nesih bahsi, yahudilerin en ziyade üzerinde durup yaptığı dedikodulardır. Halbûki nesihten murâd, Kur'ân-ı Azimüşşan'da nâsîh-i mensuh âyetler var. 66 âyet nâsîh-i mensuktur. Onlar yine âyettir hiçbir şek şüphe yok, aynen diğer âyetler gibidir. Bir misâl "kul yâ eyyühel kâfirun"da olduğu gibi. Hâlik-i Kâinat, zaman mekân itibariyle kulunu imtihan ediyor. Meselâ Âdem Aleyhisselâm'ın zamanında, bütün insanlar Âdem'in (Aleyhisselâm) evlâtlarıdır. Hâvvâ Radıyâllâhû Anhâ'dan doğmuştur.

Her batın, bir oğlan bir de kız doğardı. Onun zamanında caiz idi, iki kardeşin nikâhları, eğer nikâh olmasaydı insanlar çoğalmazdı. O hükmü neshetti Kur'ân-ı Kerim, zinâ değildir. O hüküm Âdem Aleyhisselâm'ın suhuflarında vardı. O hüküm bâtil değil, suhufta mevcut idi. Âllâh'ın emri idi, peygamberi ile icrâ edildi. Sonra nesihi oldu. Nesih nedir, batıl mıdır? Hayır bâtil değil, bir emrin niha-yeti diğer bir emrin başlamasıdır.

Bu duruma yahudiler itiraz ederlerdi. Mademki âyettir nesih nasıl olur? Biz de ona cevaben; nesih iptâl mânâsında değil, veli hükmün minezzamânı imtidâl. Bir hüküm muntehi olur, diğer hükmün ise başlaması olur.

Kur'ân-ı Kerim'de de bazı âyetler, İslâmiyet'in zayıf olduğu zamanda nâzil olmuştur. Diğerleri de İslâmiyet'in kuvvetli zamanında nâzil olmuştur. Âllâh-û Teâlâ, bize talimat veriyor. Sizin de zayıf olduğunuz zaman, lüzum hâsıl olduğunda bununla amel ediniz. Kuvvetli güçlü olduğunuz zamanda da diğer âyet-i kerime ile amel ediniz. Bu durum birbirine mütearız değildir.

Mevzu nesih meselesidir, nâsih-u mensuh, Kur'ân-ı Azimüş-şan'da 66 âyet-i kerime var nâsih-u mensuh. Suhuflar, Tevrat ve İncil nesholdular. Nesih, tabii bir haldir. Nesih hakkındaki âyet-i kerimeler gelince müşrikler, yahudi ve hristiyanlar itiraz etmeye başladılar. Biz hristiyanlara diyoruz ki; "Nasıl ki İncil Kitabullah'ıa nız gelince, önce gelmiş olan Tevrat Kitabullah'ı neshettiğinin delili ne ise yahudilere karşı, bizim de size karşı delilimiz aynen odur. Sizin İncil'iniz, Tevrat'ı neshetti. Siz, bunu böyle kabul ediyorsunuz. Bizim de delilimiz budur. Bizim de Kur'ân'ımız, size gelen İncil'i neshetti."

Yahudiye gelince; Nesih mânâsı, iptâl mânâsında değildir. Filân âyet mensuhtur, bâtil oldu demek değildir. Her âyetin hüküm mebdei var, nihâyeti var. Nesih olmuş; nihâyeti gelmiş demektir. Bir hükmün bidâyeti ve nihayeti. Bir hükmün nihayeti geldiğinde, o âyet nesih olur. Âdem Aleyhisselâm'a gelen suhuflarda, kardeş kardeşi alır nikâh olurdu. İbrahim Aleyhisselâm'a gelen suhuflarda bu hüküm nesih oldu.

Kezâ Müslümanların zayıf olduğu zamanlarda, âyetler zayıf zamanı ilgilendirenlerdir. Müslümanların güçlü olduğu zamanlarda ise buna göre ilgili âyet-i kerimeler ile hüküm ve amel etmek muvafıktır. Öyle ise İslâmiyet'in, Müslümanların zayıf olduğu zamanlardaki ahvâl **"leküm diniküm veliyedin"** dir. Gelir birisi itiraz eder, elimizden men etmek imkânı yoktur gücümüz yetmez, "ben böyle biliyorum, senin bildiğin sana ait olsun" deriz.

Eğer kuvvet-i kudretimiz olursa, ona karşı fiilen müdahale ederiz. Müdahale etmek de ahkâm-ı şer'iyenin icabındandır.

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

وَإِذَا Ne zamanki بَدَّلْنَا biz Azimüşşan, halkın mâslahatına muvafık inzâl etmiş olduğumuz âyetleri, hasbel evkat vel ezman tebdil ettik. بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ Bir âyeti, bir âyetin mekânına tebdil ettik. Meselâ **"leküm dinüküm veliyedin"** yerine, **"faktûlül müş-rikine kâffeten"** âyet-i kerimesinin hükmü, Müslümanların kuvvetli olduğu zamandır. وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ Âllâh-û Zülcelâl âlimdir, bilir mahlûkatına hangi âyet-i kerime ile hüküm etmek muvafıktır, onunla emrediyor. إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ قَالُوا Rasûl-û Ekrem'e karşı, o münkirler iftira ediyorlar. Bir şey emrettikten sonra bir

diğerini beğenip, evvelki emrinden nehyetmek sûreti ile Âllâh-û Teâlâ'ya iftira ediyorlar. بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Belki onların ekserisi bilmiyorlar. Hakikat-ı Kur'âniyeyi bilmezler. Neshin faydasını anlamazlar.

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ 102

قُلْ نَزَّلَهُ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların bu itirazlarına göre senin vereceğin cevap budur. نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ Kudüs; temiz, tahir demektir. Cibril'e; "ruh" diyoruz. Ruhul Kudüs, Kûdüs'e mukaddes diyoruz. Tahir, temiz demek, o zamanda şirkten temizlendiği için. İsâ Aleyhisselâm'a, "Ruhullah" diyoruz. Nefhâyı İlâhiye'den olduğu için meleklerle "ruh" diyoruz. Âllâh'ın emirlerine "ruh" deriz, insanın içindeki harekâta, cana "ruh" deriz. Nefha demektir. Nasih-û mensuhu âyetleri, Kur'ân'ı inzal etmiş Rabbinizden. رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ Ruhul Kudüs olan, emin mûtahher olan, meleklerin en büyüğü olan Cibril-i Emin getirmiştir بِالْحَقِّ hak ve hakikatle. Hakikate vâki bir sûrette getirmiştir, inkâr yeri yoktur. لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا Bunun sebebi de imân edenlerin imân-ları, düşünüp de daha ziyade tespit olsun. İmân sahipleri nâsîh-u mensuh âyetlerine baktıkça, iyi düşündüklerinde her biri zamanına göre bir ahkâmdır. Öyle ise Mü'minin imânını tezyid eder. وَهُدًى Mü'minler için hidâyete vesiledir. وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ Müslümanlar içinde şâyân-ı tebşirdir.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ 103
أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ

وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ عَذَابٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

بِرَ الْإِيمَانِ Bir kimse ki Âllâh'a küfür eder de yâni irtidat ederse imân ettikten sonra, إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ meğer ikrah edilir de zorlanan hariç (dinden dönmeye.) Ammar gibi kâlbî imân ile dolu olanlar müstesnâ, ona bir ziyan yoktur. وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا Eğer kâlbî küfür ile dolu ise, Âllâh-û Teâlâ'ya imân ettikten sonra kâfir olur, küfre göğsünü açarsa. İşte bu gibiler, Âllâh-û Teâlâ'nın gazabına uğrarlar. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Onlar için pek büyük bir azap vardır. Beyzâvî diyor ki; "Bu âyetten anlaşılır ki eğer ki imân kâlbî tasdik, dil ile ikrardır fakat kâlbî tasdik de kâfi gelir. Dil ikrar etmiyor hatta ikrah gösteriyor, kâlbî ise tasdik ediyor. Bu böyle olduktan sonra, Ebu Tâlib hakkında dedikoduların ne kıymeti kalır? Ebu Tâlib'in beyitleri var, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e diyor ki; serbest dinini tebliğ et, ben hayatta iken hiç kimse sana ziyan veremez. İmânını izhar etmediğinin sebebi de onu muhafaza etmek içindi."

Rivayet olunduğuna göre Kureyş kâfirleri, Ammar ile babası Yâsir ve annesi Sümeyye'yi zorla dinlerinden döndürmeye kalkıştılar. Onlar bunu kabul etmeyince, Sümeyye'nin iki ayağını iki deveye bağlayıp ters istikamette çektirerek parçaladılar. Yâsir'i de şehit ettiler. İslâm'da ilk şehitler bunlardır. Ammar ise onların işkencelerine dayanamıyarak, diliyle onların istedikleri şekilde inkâr etti. Durum Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivesellem'e bildirilince, "Ammar başından ayağına kadar imânla doludur. İmân onun

etine, kanına karışmıştır” diyerek Ammar’a, “seni yine zorlarlarsa, istediklerini söyle” dedi. Bu durum zorlama karşısında, sadece dille inkâr etmenin câiz olduğuna delildir. Ancak bu bir ruhsattır, azimet ise şüphesiz daha efdaldır.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ 107

Bu böyle küfürle kâlbini dolduran adam, nedendir bu? Dünya hayatını sever, ahireti bırakanlardır. Dünya hayatını, âhiret’e tercih ve onu daha ziyade sevmeleri sebebiyledir. **اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ** Âllâh-û Teâlâ, kâfir kavimleri hidâyete getirmez.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ 108

Bunlardır ki dünyaya yapışmış da ahireti hatırdan çıkaranlar, bunlar hidayete gelmez. Ve onlardır ki **طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ** Âllâh CelleCelâlûhû, kâlpelerini mühürlemiş, kapatmış bir şeyi anlamazlar. **وَسَمِعِهِمْ** Kulakları işitmez, **وَأَبْصَارِهِمْ** gözleri görmez **الْغَافِلُونَ** ve işte onlar gafillerin kendileridir.

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ 109

Hiç şüphesiz onlar, âhirette ziyan ve hüsrandadırlar.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ 110

Senin Rabbin! Bundan sonra bil ki mih-

nete, tazyike uğrayıp yurtlarından hicret edenler, Medineyi Tahire'ye hicret edenler. Malını, evlâdını, ayâlini, her şeyini bırakıp Âllâh-û Rasûlullah'ın rızası için Medine yolunu tutanlar. **مِنْ بَعْدِ ثُمَّ جَاهِدُوا** Bir çok belâ ve musibetleri gördükten sonra, Medine'ye geldikten sonra da cihada başladılar. **وَصَبَرُوا** Sabr-ı tahammül ettiler; taata, cihada ve ibadetin zahmetine. **إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ** Ey Habibim, senin Rabbin onların karşılaştığı bu fitneler ve cihattan sonra, onlara mübalağa ile mağfiret ve rahmet edicidir.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ - 111
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

يَوْمَ تَأْتِي Ey Habibim, ümmetine beyan et o günü, o gün ki bir gün geliyor önümüzde. Öyle bir gündür ki **كُلُّ نَفْسٍ** her bir nefis **تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا** ancak kendi nefsi için uğraşır, kurtulmaya çalışır. **وَتُوْفَىٰ** Tevfiye edilir verilir, **مَّا عَمِلَتْ** her nefsin yaptığı amelin cezası veriliyor. Ne günahlarını artırır ne de sevaplarını noksan yapar. **وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ** Onlar aslâ zulüm de görmezler.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا Âllâh CelleCelâlûhû misâl ile bildiriyor size, onların hâlini. **قَرْيَةً** Bir memleket, karye ki Mekkeyi Mükerrerme idi. **كَانَتْ آمِنَةً** Emin idi, emniyet ve huzur içindeydi. Zalemeler gelip talan ve zulüm yapmazlardı. **مُطْمَئِنَّةً** Herkes evinde mut'mein idi,

muhtaç değildi, başka yere gitmeye ihtiyaç duymazdı. يَأْتِيهَا رِزْقُهَا Kismetleri bol gelirdi مِنْ كُلِّ مَكَانٍ her taraftan, cahiliyet zamanında da böyleydi, gelirlerdi ziyaretçiler, kismetleri bol gelir, ticaretle meşgûl idiler. Böyle olduğu halde ne zaman ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem zuhur etti. Başladılar küfür etmeye, küfran-ı nimet etmeye. En kıymetli nimet zuhur etti. Bu nimete küfranda bulunduktan sonra, فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ bu nimetlere küfranda bulunduktan sonra, Halik-i Kâinat nimetleri onlardan kesti. فَادَّاقَهَا اللَّهُ لِبَاسِ الْجُوعِ Âllâh CelleCelâlûhû açlıkla terbiye etti, Mekke'de 7 sene yağmur yağmadı. وَالْخَوْفِ Korkuyorlardı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ashab-ı Kiram ile beraber Medineyi Münevvere'de rahat yaşarlardı fakat Mekkeliler, dâima onlardan korku içindeydiler. بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ Bu açlık-korku, onların yaptıkları bu büyük nimete, küfrân-ı nimette bulunduklarından idi. En büyük nimet, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ-113

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ Onlara geldi bir peygamber. مِنْهُمْ Onlardan, içlerinden, cinsinden yetişmiş kırk yaşına kadar, kendinden hiç bir yalan hıyanet görmemişler. Hepsi kendi aralarında Muhammeden'îl Emin diye telkin etmişlerdi. Böyle iken ne zamanki nübüvvet geldi, haseden başladılar inkâr etmeye. فَكَذَّبُوهُ Tekzib ettiler. فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ Ondan sonra Cenâb-ı Hak, o azabı onlara verdi, o açlık ve korkaklık. Sonra da Bedir Vakası başlarına geldi. وَهُمْ ظَالِمُونَ Onlar kendi nefesine zulmettiler. Hâşâ Cenâb-ı Hak, zulümden münezzehtir.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ-114
تَعْبُدُونَ

Âllâh-û Mîmâ Râzâküm Allahu Halâla Tayyibâ, Ey Mü'minler yiyiniz, Teâlâ'nın size kısmet ettiği halâl-i tayyip, temiz. Âllâh'ın nimetlerine şükrediniz. Cenâb-ı Hak, bu nimetleri ihsan etti. Eğer siz de şükretmezseniz, nimet gider, firar eder. Şükür, nimeti kaydeder bağlar. İN KUNTM İYÂHU TÂ'EBÜDÜN. Eğer ibadete itaatınız varsa, böyle nimet-i İlâhiye'ye şükrediniz. Şimdi, haramları sıra ile böyle beyan ediyor.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ-115
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Yeryüzünde ne varsa, hepsini Cenâb-ı Hak insanlar için halk etmiş. Haramlar azdır, helâl olanlar sayılamayacak kadar çoktur. Onun için haram olan miktarı beyan etmiş. Haram olanlar nedir? İNÎMÂ HÂRÂM E'LİKÜMÜ'L-MİTTE VED-DAM VEL-HAM EL-XİNZİRİ VEMÂ ÜHİLLİ LİĞAYRİ'L-LİHİ BİHİ, Haram etmiş Âllâh, size; Kesilmeyen ölü hayvanı, domuz LACHM EL-XİNZİRİ, hayvandan çıkan akan kanı, VED-DAM, etini, İNÎMÂ HÂRÂM E'LİKÜMÜ'L-MİTTE VED-DAM VEL-HAM EL-XİNZİRİ, Âllâh'ın gayrine kesilen, Âllâh'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı.

Âllâh'a tekarrub için, Âllâh'ın adına kesilen hayvanın eti helâl olur. Böyle yapmıyor da "filân bey filân paşa geldi, onu için keselim" dedi. Bu niyetle kesti mi küfre kadar gider ve murdar olur, o hayvanın eti de yenmez. Bu niyetle olmayıp kestiğinde, o hayvanın

kesilmesi kerahattan başkası değildir. Eyüp Sultan'a hatta Rasûl-û Ekrem'e de keserse yine küfürdür.

فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ Kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan (bunlardan yiyebilir.) Bir kimse hırsızlığa gider de aç kaldı, ölmeyecek kadar ona yemek için ruhsat yok. Niçin? Çünkü sefer, sefer-i isyandır, وَلَا حَادٍ hırsız olmayacak. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ Bu takdirde Âllâh gafurdur. Affeder setreder kusurunu, zellesini. Rahimdir, merhamet eder.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ 116-
لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا
يُفْلِحُونَ

الْكَذِبَ Demeyiniz لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ dilinizin alışığı. وَلَا تَقُولُوا Yalana alışımış, "bu helâl bu haramdır" diye kendi kendinize söylemeyin. "Falan cennetliktir, falan da cehennemliktir" diyerek, bu selâhiyeti bize vermemişler. Onun için şeriatte beyan olunandan başka bir şey için, "haram veya helâldir" demek caiz olmadığına beyandır. لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ Çünkü إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ. Âllâh'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ Şüphesiz Âllâh'a karşı yalan uyduranlar, felâh bulamazlar.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ 117-

(Kazandıkları) pek az bir menfaattır. Halbûki onlar için acıklı bir azap vardır. Dünyada bir metâi kalili elde eder fakat o metâi kalilin arkasında elim bir azap var.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ-118
وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Daha önce, وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ yahudilere haram ettiğimiz şeyleri sana haber vermiştik. وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Biz, onlara zulmetmedik fakat onlar, kendilerine haksızlık ediyorlardı.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السَّوْءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ-119
وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

Bu mevzudan sonra, bir kimse kabahat-ı günahı ne için yapıyor? Ya günah olduğunu bilmiyor yahutta Âlîlâh'tan korkmuyor. İki cihet var. Bunlar hakkında diyor ki; إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السَّوْءَ Şüphesiz cehâlet sûretiyle fenalık yapanlar akıbetini bilmiyor, azamet-i İlâhiye'yi takdir edemiyor. Fenalığı yapıyor, ondan sonra kendine geliyor, ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا ondan sonra nedamet ediyor; tevbe ediyor, vazgeçiyor bu fenalıktan. وَأَصْلَحُوا Tevbesine devam ettikten sonra, إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ senin Rabbin Gafûrurrahimdir, o hataları setreder.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ-120

İbrahim Aleyhisselâm'ın senâsı hakkında, Cenâb-ı Hak sekiz sıfatını beyan ediyor. Çünkü Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivesellem'den sonra, hiçbir peygamber ondan daha yüksek derecede değildir. Hey Habibim, senin ceddin olan İbrahim Aleyhisselâm, "ümmeden imâmen kıdveten

câmian li-hisalel hayri” İmâm idi, kâidve idi, müktedâbih idi hisâl-i hayra cami’ idi. **قَانِتًا لِلَّهِ** Kânit; muti demek. Âllâh’ın emrine muti idi. **”Râgiden imtisâle me’murâtihi**” Âllâh’ın emrine imtisâl, ne-yettiğinden içtinap ederdi. **حَنِيفًا** Hak’ka mâil idi, ne yahudi ve ne de hristiyan değil, hele müşriklerle hiç alakası yok idi. **وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ** Âllâh’a ortak koşanlardan değildi.

شَاكِرًا لِالْأَنْعَمِ اجْتَبَيْهِ وَهَدِيَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ -121

اجْتَبَيْهِ Âllâh-û Teâlâ’nın nimetlerine şükrederdi. **شَاكِرًا لِالْأَنْعَمِ** Âllâh Celle Celâlûhû, onu ictebê, istifa, ihtiyar etti nübüvvet ve hullet için. **وَهَدِيَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ** Âllâh-û Teâlâ, onu seçmiş ve doğru bir yola hidayet buyurmuştu.

وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ -122

وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً Dünyada Cenâb-ı Hak, ona verdi. **وَأَتَيْنَاهُ** haseneyi verdi. Her dinde İbrahim Aleyhisselâm’a senâ ediliyor, hiçbir dinde İbrahim Aleyhisselâm’ın aleyhinde bahis yok. **وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ** Ahirette de kemâl-i derecâtı aliyededir, âhi-rette de salihlerdendir.

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ -123

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ İbrahim Aleyhisselâm böyle halk ettikten sonra, sana da vahyettik ey Habibim. **أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ** İbrahim Aleyhisselâm’ın milletine tâbi ol. Akide akâidde bütün peygamberler birdir. Hiçbir değişiklik yok. Akidede İbrahim Aleyhisselâm ne demişse, Peygamberimiz de onu demiştir. Fürûatta bazı tebeddülât vardır. İbrahim Aleyhisselâm’a gelen on suhuf, aynen Kur’ân’da

mevcuttur. حَنِيفًا İbrahim Aleyhisselâm hakka mâildi. Bütün bae tıllardan hakka çevirilmişti. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Müşriklerin iddia ettiği gibi, müşriklerden değildi.

124- إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ Cumartesi günü, İbrahim Aleyhisselâm'ın değildi. İbrahim Aleyhisselâm da Cum'a namazını, Cuma günü kıları. Cumartesi günü, yahudilere farz oldu. عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ Dininde ihtilâf edenlere farz oldu ki yahudilere Tevrat'tan sonradır. Bu ihtilâfı yapanların arasında, Âllâh-û Teâlâ hükmünü izhar eder يَوْمَ الْقِيَمَةِ kıyamet gününde. فِيمَا كَانُوا فِيهِ Onların yaptığı ihtilâfı, Hâlik-i Kâinât kıyamette onların hakkında hükmünü izhar eder. Hükmünü nasıl izhar eder? Ehl-i küfrü cehenneme, ehl-i imânı cennete gönderir.

Burada Hâlik-i Kâinât, Habibine talimat veriyor ve talimat da âmdır bütün Müslümanlara. Va'z-ı nasihat nasıl yapılır? "Kâfir oldun, cehennemlik oldun" şeklinde konuşan bir vaizin dersinde, halife Me'mun da oradaymış. Me'mun ki hükümdarların en kuvvetlisi. Hocaya hitaben; "Hoca demiş, benden daha ziyade kâfir olan Fir'avun. Senden daha ziyade âlim olan Mûsâ Aleyhisselâm'a, Âllâh-û Teâlâ diyor. **"kul lehû kavlen leyyinen."** Sen nasıl olur da bu sert sözleri söylüyorsun?" Halkın kâlbini celbetmeli Müslümanlığa, yoksa zor ile dil ile sertlikle değil.

125- اُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي

هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ

إِلَى Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, halkı davet et. اُدْعُ Rabbinin yoluna, dinine halkı davet et. Fakat nasıl davet et? بِالْحِكْمَةِ Hikmet ile Kur'ân ile mev'iza ile faydalı ilim ile iyi muamele ile. الْحَسَنَةِ Güzel bir mev'iza ile güzel bir yol, âyet, iyi bir hüccet, güzel bir delil getirmek sûreti ile insanları doğru yola davet ediniz. وَجَادِلْهُمْ Onlar, size karşı mücadele ile geldiği zaman da onlara cevabınız sert, şiddet ile değil. وَجَادِلْهُمْ Onlara karşı iyi şekilde mücadele ediniz, onlara delillerle ilzam etmek sûretiyle en güzel şekilde mücadele et. إِنَّ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ Senin Rabbin muttalidir gaybe. Âllâh âlimdir, bu yolu gayb edene. Ve hidâyete erenleri de en iyi bilendir.

وَأَنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ-126
لِلصَّابِرِينَ

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ Eğer siz hiddetinizi yenmedinizse, onların yaptığı kadar yapın. وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ Eğer sabrederseniz لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ (mukabele etmezseniz.) Bu, sabredenler için (intikamdan) daha hayırlıdır.

Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivesellem, Uhud Savaşında amcası Hamza'yı, kâfirler tarafından burnu ve kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış bir şekilde görünce; "Âllâh'a yemin olsun ki eğer Âllâh bana zafer verirse, senin yerine yetmiş kişiyi böyle yapacağım"

diye yemin etmişti. Bunun üzerine yukarıdaki âyet nâzil oldu. Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivesellem yeminin kefaretni verdi. Kimseye mesûle yapmadı. "Bil'akis sabrederim," buyurdular.

Harun Reşid'in bir çocuk, oğlu varmış. Çocuk arkadaşları ile oynuyorken, vüzeradan olan bir çocuk Harun Reşid'in annesine sövmüş. Harun Reşid'in oğlu ağlayarak babasına gelmiş. Harun Reşit mecliste olanlara, "ne ceza verelim bu çocuğa?" diye soruyor. Birisi demiş ki o çocuğun dilini kesmeli ki ibret alsın. Bir diğeri de o çocuğu memleketten çıkaralım demiş. Mecliste olan diğerleri de her biri ayrı ayrı çocuğa bir ceza takdir etmişler. Harun Reşid de oğluna demiş, beni dinlersen o çocuğu affedersin daha iyi olur. Eğer bunu kabul etmezsen, o sana ne kadar söyledi, sen de ona o kadar söyle demiş.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ

Sabret ey Habibim, (murad edilen ümmettir.) Senin sabrın da ancak Âllâh'ın yardımı ile dir. وَلَا تَحْزَنْ Onların yüz çevirmelerine mahzun olma. وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ Onların yüz çevirmelerine mahzun olma. يَمْكُرُونَ Sıkıntı, üzüntü çekme onların mekr-i hile eleminden, kurmakta oldukları tuzaktan dolayı sıkıntıya düşme.

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ-128

Çünkü Âllâh CelleCelâluhû, lütf-ü inâyetiyle mütteki olanlarla beraberdir. (Küfür ve ma'siyetlerden) sakınanlar ve dâima iyilik edenlerle beraberdir.

